

EL MAS GAT DE
VILADRAU I ELS EMPRIUS
DEL MONTSENY

ANTONI PLADEVALL

El mas Gat, conegut popularment com Can o Cal Gat, és un mas de vella tradició històrica a desgrat que el seu edifici principal sigui un edifici residencial, edificat en la segona dècada del segle passat per l'arquitecte Lluís Planas i Calvet (1879-1954), segons l'estètica noucentista del moment. El mateix arquitecte és autor d'altres obres a Viladrau. El casal fou ampliat i remodelat una generació més tard per un altre gran arquitecte, Josep Maria Pericas i Morros (1881-1965), autor també d'obres de restauració al santuari de Sant Segimon. És un casal senyorial, com ho és la família propietària, presidida ara per Ignasi de Puig i Girona. El mas antic cal cercar-lo en la masoveria que es troba als seus peus, com mostra la fotografia que acompanya aquest treball.

S'aixeca en un dels indrets més amagats, frondosos i purs del Montseny, parlant en termes ecològics, perquè els seus propietaris s'han esforçat a mantenir-lo sempre al màxim de preservat possible de la presència de curiosos i excursionistes, per no trencar-ne la pau i l'aïllament. Es troba a uns 850 metres d'altitud, vers el final o part alta d'una vall emmarcada a ponent pel turó del Pou d'en Sala, que ateny uns 1.200 metres d'altitud, i a llevant pel turó de l'Àguila, de 985 m, mentre que li fa d'espona a migdia l'espadat de Sant Segimon i de Sant Miquel dels Barretons, d'entre 1.200 i 1.300 m d'altitud. És una vall rica en aigües, entre la riera de l'Oratori, augmentada poc abans pel torrent dels Rentadors, i la de l'Erola.

Tot i la importància històrica que va tenir des del final de l'edat mitjana i els inicis de la moderna, el mas Gat no té l'antiguitat de molts altres masos de Viladrau i del Montseny. No l'hem trobat fins a finals del segle XIV a l'arxiu parroquial de Viladrau, ara en gran part guardat als Arxius del Bisbat de Vic, que comença les seves notícies a finals del segle XIII. Sí que hi figuren, en canvi, el mas Gorgodany o Gorgoday i el mas Pratllong, que junts formaran el nucli original de la futura propietat del mas Gat i que són citats amb els seus veïns Quintaleig i Puig des del 1304. El primer Gat del qual hem trobat referències directes és un Andreu Gat, esmentat a partir del 1432.

En una altra ocasió podrem segurament parlar amb més precisió dels seus orígens històrics, com a mas sotmès al domini i jurisdicció dels senyors del terme senyorial del castell de Taradell. Aquí només pretenem documentar les incidències que van portar els seus hereus a esdevenir els propietaris més destacats dels antics emprius del Montseny, tema que vam tractar succinta-

12 - VILADRAU. Xalet de Cà En Gat. Alt 900 mts.

FOTO CEDIDA PER ANGEL RABAT

La torre-xalet de Can Gat, obra de l'arquitecte Lluís Planas vers el 1920

ment fa quaranta anys en publicar un important document que fou la base del treball «Un cas curiós de condomini en el Montseny» (1967), reproduït al número 1 de *Monografies del Montseny* (1986, pàg. 167-181).

EL DRET D'EMPRIVAR DE LA FAMÍLIA GAT

Un empriu és per definició una propietat compartida sobre uns béns o terrenys que no són propis. Inicialment les terres o béns objecte d'empriu eren del monarca o del senyor del terme, tant si era un particular com una institució, que els havia cedit a uns particulars o a una comunitat en canvi del pagament d'uns censos o tributs. El qui es beneficia d'un empriu és anomenat *empriver* i la matèria d'un empriu era normalment l'ús d'aigües o de pastures o la possibilitat de fer llenya o tallar arbres en un bosc, que més tard es digué bosc comunal.

Al Montseny, com més d'una vegada s'ha esmentat en treballs publicats a les *Monografies* o en altres estudis sobre la muntanya, hi havia diversos emprius, els més destacats dels quals eren el del vessant nord i els cimals de Matagalls i el dels vessants de llevant de les Agudes i el turó de l'Home. El primer empriu era de propietat exclusiva inicial del senyor del castell de Taradell, que també tenia o pretenia tenir alguns drets en el segon. L'ús del

primer d'aquests emprius és el que es va regular per un solemne document de l'any 1833, que és el que va donar lloc al treball de 1967 abans esmentat.

Amb relació a la família de Can Gat, que esdevindran els emprivers més destacats, transcriurem o resumirem alguns documents que ajudaran a aportar més llum a aquests importants emprius, a la vegada que transcriuen noms o toponímia que ajuden a conèixer millor un ampli sector del Matagalls.

Com a nou testimoni dels molts que tenim aplegats sobre el domini del Montseny per part dels senyors i barons de Taradell i de Viladrau, transcrivim una crida que el 12 de novembre de 1436 va manar fer el senyor Arnau de Vilademany i de Blanes, que es guarda i vam copiar del fons Archivo Ducal de Híjar (Sala I, plec 215, doc. 31) de l'Arxiu Històric Provincial de Saragossa, on es guarda molta documentació dels antics senyors del castell de Taradell, refosos últimament amb els ducs d'Híjar, aragonesos.

Ara hoiats que us fa assaber a tuyt generalment l'onrat en P. de Vilarmau per manament del molt honorable mossèn Arnau de Vilademany hi de Blanes, senyor del Castell de Taradell, que neguna persona estranya ni privada no gos metra bestiar gros ne menut ni porchs en la faya ni en los boschs del port de Montseny los quals són de dit honorable mossèn Arnau, sots pena de x lliures e del bastiar a perda.

A més mana lo dit honorable senyor que neguna persona dels seus termes no gos metra naguna béstia en los dits boschs entrò no haia pactat ab lo dit senyor quants n'hi volran metra, sots la dita pena.

Item que sots la dita pena que nagun no y gos tallar arbres de naguna ley, ni branques de nagun arbre qui leu fruyt, sots la dita pena, de la qual pena haia la terça part lo acusador.

Item que nagun qui haia tallat ni boscat en lo dit bosch que retra comta dins l'any quants arbras hi ha tallat, sots la dita pena.

A XII del mes de noembre de l'any M.CCCC.XXXVI feu relació en Pere de Bell.lloch que per manament del honrat en P. de Vilarmau, loctinent de batla del terme del Castell de Taradell, havia publicada la demunt dita crida en la plaça de Viladrau devant de molta quantitat de pobla, fo fet lo dia e any desús dit.

Aquest any 1436 el terme de Viladrau tenia 27 masos i cinc o sis cases habitades a la Sagrera. Aquest cens es va mantenir baix fins un segle més tard, quan el país es va començar a recuperar. Així, el 1553 tenia 40 famílies, però el major augment s'havia produït a la sagrera o poble, que havia

triplicat el nombre de famílies. El nombre de masos va augmentar menys, però en canvi s'enriquiren més i augmentaren la quantitat de bestiar, sobretot ovelles, xais i porcs.

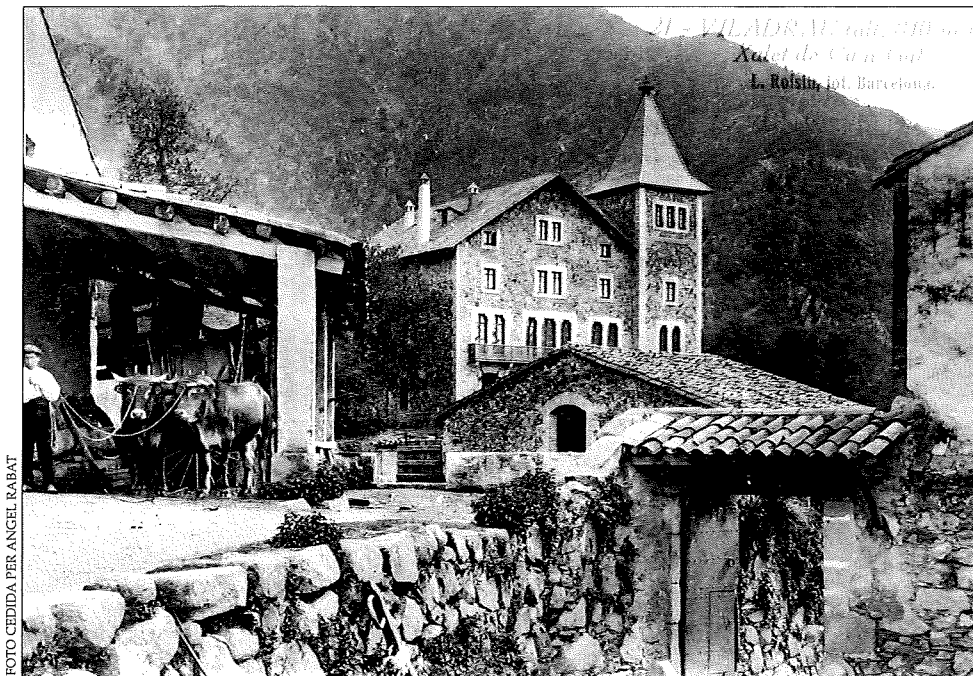
Com que les pastures millors i més barates eren a la muntanya del Montseny, els principals masos del terme van fer pactes amb el senyor per poder-les aprofitar mitjançant convenis particulars, que es reflecteixen i es renoven en els capbreus o llistes de confessions o reconeixences de domini que els hereus dels masos feien de tant en tant al senyor del castell i el terme.

Centrant-nos en el mas Gat, el primer document que va poder presentar l'amo d'aquest mas l'any 1833, en fer la concòrdia abans esmentada, fou una concessió que Carles de Cruïlles, d'Oms i de Vilademany va fer a Joan Gat el 2 de maig de 1538, de «la muntanya de Montseny, vulgarment dita de Sant Segimon, de Matagalls, de Collpregon, de Bordariol i les Vernedes, amb entrades i eixides, només de les herbes de la muntanya, no de les glans, segons ja té costum de tenir», dins del terme de Viladrau. Aquestes terres termenegen a llevant amb el camí de Sant Marçal; a migdia amb el terme de Montseny, en part, i també amb la muntanya de n'Estanyol, en la part que és dintre del terme de Viladrau, i a ponent limiten amb la mateixa muntanya de n'Estanyol i amb terres dels propietaris de masos de Viladrau situats en aquesta muntanya. Per aquestes herbes en Gat haurà de pagar al senyor del castell de Taradell 15 lliures cada any: 7 lliures i 10 sous per Sant Miquel de setembre i les restants 7 lliures i 10 sous per la festa de Sant Vicenç.

La concessió l'autoritza també a sembrar dins dels indrets compresos en els límits abans esmentats, amb el pacte que, dels fruits que Déu li doni, n'ha de pagar els explets, això és, la vuitena part, a l'esmentat senyor. També li mana que deixi emprivar en les terres o indrets que li ha establert la resta dels masos de Viladrau que tenen llicència per fer-ho, concedida per ell o els seus antecessors.

Va redactar el document el notari Pere Guillem Mambla, notari públic de Vic. D'aquest document n'hi ha un complet extracte en el *Capbreu del señor del castell de Taradell i Viladrau* (fol. 94), fet els anys 1618-1619 pel notari de Vic Jaume Solermoner i guardat a l'Arxiu Parroquial de Taradell.

Coordinar o posar d'acord de manera que no s'interferissin els drets especials dels amos de Can Gat de poder fer artigues i conrear en qualsevol indret del terreny destinat a emprius, amb els drets concedits als altres emprivers, no fou cosa fàcil i al llarg dels segles va requerir la intervenció més d'un cop del senyor del terme, almenys. La primera coneguda fou la concòrdia que va fer o imposar el 6 de maig de 1553 Carles de Cruïlles i de Vilademany, aleshores governador dels comtats de Rosselló i de Cerdanya. Aquesta concòrdia és invocada i esmentada cinc vegades al capbreu abans esmentat; segons aquest mateix manual, els hereus que ja els anys 1618 i

La torre de Can Gat i la vella masia que la precedí, vers el 1930

1619 tenien dret d'empriu eren: Miquel Llió, pubill del mas Alemany; Montserrat Pujol, hereu del mas Pujol; Arcís Martí, amo del Martí d'Avall; Guillem Martí, amo del Martí d'Amunt; Antoni Molins, amo del mas Molins, i Gaspar Gat, que era el que hi podia fer artigues a més de portar-hi bestiar.

Així consta en les confessions o declaracions de reconeixença de domini fetes per aquests hereus al senyor i baró Carles de Vilademany i de Cruïlles, el segon d'aquest nom, casat amb Jerònima Vila de Savassona. Recordem que aquest senyor del castell i la baronia de Taradell i Viladrau, documentat entre els anys 1580 i 1626, tenia la residència habitual a Osona, a Vic i a Taradell. A Vic tenia el casal davant del Palau Episcopal i durant la primera dècada del segle XVII actuava com a cap del partit nyerro, i era amic i valedor del bandoler Perot Rocaguinarda. Pel mateix temps era tingut per cap dels cadells el bisbe de Vic Francesc Robuster i Sala, anomenat *El Cadell Gros*, i això va portar a anècdotes i enfrontaments pintorescos en la història de Vic d'aquells temps.

De les moltes confessions o declaracions de l'esmentat capbreu, sintetitzem només la de Gaspar Gat, que ocupa quatre pàgines (folis 94 i 95), suprimint-ne els formularis i les parts menys interessants.

Gaspar Gat va reconèixer tenir, per Carles de Vilademany i de Cruïlles:

Tot íntegrament el mas Gat, que abans s'anomenava mas Gorgodany, i el mas Pratllonch, unit al seu mas Gat amb terres, boscos, prats, fonts, etc. Diu que la terra sobre la que el mas Gorgodany, ara dit Gat, es troba limitada a orient pel camí públic que baixa del Montseny, a migdia per les terres del mas Pratllonch, a ponent per terres del mas Pratllonc i terres del mas Puig i a cerç o tramuntana per terres del mas Puig.

La terra que formava la propietat del mas Puigllonch tenia per límits a orient el camí que baixa del Montseny, a mig dia el torrent que baixa de Sant Segimon, a ponent les terres del mas Gorgodany i a tramuntana altres terres del mas Gorgodany, àlies Gat.

Reconeix també tenir pel senyor en Carles terres situades vers la muntanya del Montseny; terres que foren del mas Rogera i que delimiten amb altres del mas Soler; terres que foren del mas Puigllonch i que confronten amb terres que foren dels masos Quintaleix, del mas de Martí Despuig i del mas Muntada superior; la terra dita Vinyallonga, que és vers el mas Joaneta, que ara té en Puig; terres vers el mas Mayoies, que ara té en Sala i confronten amb les del mas Quintaleix; i altres peces que enumera però que no aporten notícies noves sobre topònims o masos desapareguts del veïnatge. Per tot això Gaspar Gat pagarà cada any el cens de 2 lliures i 8 diners, pagades en terminis per Nadal, pel 22 d'abril i per Sant Joan del mes de juny.

A continuació descriu l'establiment fet el 2 de maig de 1538 pel seu avi, Carles de Cruïlles d'Oms i de Vilademany, a Joan Gat i continua:

En virtud de dit establiment o concessió us lloo i ratifico totes les herbes, herbatges, prats i pasturatges que creixeran en les muntanyes vulgarment dites dels Gorgs i de Matagalls fins a la riera o torrent major que corre i baixa del capdemunt de la serra i muntanya d'Autora i va a la riera gran que baixa dels Gorgs i de sota la serra de Cent sous i segueix per dita riera fins al camí i carretera que baixa de la creu de Coll d'Orell i va a l'ermita de Sant Segimon en el lloc on han posat les fites i passa de dita riera fins a una roca gran dreta a manera de pilar. I també tota aquella planura dita la Soleia Ginebrosa i Folguerosa i en particular la de les Pouasses, amb les seves jasses, jagudes i barraques que allà hi ha, dins dels límits de la parròquia, que delimiten: a orient part amb les altres muntan-

*La casa de Can Gat,
ampliada i renovada per
l'arquitecte Josep M.
Pericas vers el 1950*

yes i herbatges, que ja se us havien adjudicat i part amb el cim de la serra i muntanya d'Autora, mitjançant una riera, a mig dia i a ponent amb altres possessions establertes a n'Estanyola del Brull mitjançant la dita riera i a cerç amb altres muntanyes i herbes que ja teniu concedides.

Per tot això pagareu al meu senyor 8 sous per Tots Sants, com consta en l'establiment que us en va fer el senyor Carles de Vilademany i de Cruïlles, el 19 d'octubre de 1603, amb document fet pel notari públic de Vic Honofre Calvet.

També li estableix els honors de Puigmerlí, que confronten a llevant amb la propietat del mas Pujol, dita les Canes, mitjançant el xaragall anomenat dels Esqueixos; a migdia amb la muntanya del Montseny, segons les fites de pedra que allà hi ha posades; a ponent amb la riera i les terres del mas Puig, i a tramuntana amb terres del mas Bosc. Per tot això pagarà cada any al senyor un cens total de 18 lliures, 6 sous i 4 diners.

Signen la confessió o capbreu el notari i Gaspar Gat i, com a testimonis, Pere de Masvidal i Antoni d'Espinella, pagesos de Viladrau.

Per no perdre els seus drets i cobrar el dret de capbreu els senyors del terme van fer diversos capbreus, que aprofitaven per fer nous establiments o modificació de censos, si calia. Tenim constància d'una nova confessió feta per Gaspar Gat i el seu fill Salvador, el 23 de setembre de 1630; dues de Bonaventura Gat i Serra, l'1 de juliol de 1719 i el 28 de febrer de 1725, i altres més tardanes de Marianna de Puig, Bòria i Gat i Gertrudis Bòria i Vendrell.

El dret dels propietaris de Can Gat era el d'aprofitar les herbes i poder fer artigues o rompudes on els semblés, dintre del territori dels emprius, sense perjudicar els drets de pastures de la resta d'emprivers, però no de tallar arbres ni fer llenya, ni tocar les glans ni cap fruit mentre es trobava dalt l'arbre, car això s'ho havia reservat el senyor del terme, el qual més endavant ho establiria i acabaria per fer-ne venda als amos del mas Vila.

Inicialment el bosc del Montseny era del senyor del terme, que en feia arrendaments o vendes com la que el 7 de març de 1301 va fer Arnau de Busquets, batlle de Bernat de Vilademany, a Arnau de Grelles, ciutadà de Vic, de tenir durant un any un home amb una destal al Montseny del 16 de juny present al de l'any vinent o dia dels sants Quirze i Julita. Podia tallar fusta per al seu servei i per això pagaria a Vilademany la quantitat de 20 sous i 1 diner (Arxiu Parroquial de Viladrau, Man. de 1298 a 1301 i de 1303 a 1304, s.f.).

Des de finals del segle XIV, almenys, funcionava al terme de Viladrau un molí serrador, que era propietat del senyor, el qual el 1413 el va vendre a Bartomeu Noguer. El fill d'aquest, Pere Noguer, el 21 de gener de 1438 el va revendre a Mateu Estrany, boter de Viladrau, junt amb el dret d'edificar si volia altres molins al puig del Montseny, al terme de Viladrau. En les vendes es diu que amb la venda del molí hi anava comprès el dret de tallar i serrar roures, faigs i altres arbres segons concessió feta per Agnès de Vilademany, pagant els censos establerts.

En la segona venda s'especifica que el comprador tindrà el molí sota domini d'Arnau de Vilademany i Blanes, fill d'Agnès de Vilademany i Ramon de Blanes, al qual pagarà el cens de cinc sous l'any. Es diu també que el senyor rebrà dos sous per cada arbre del gènere d'avets que es talli al Montseny i 12 diners per qualsevol altre arbre, exceptuant-ne gavarres, arços i beços. També es diu que el comprador ha de serrar de franc qualsevol arbre que l'esmentat Arnau i els seus necessitin per al seu ús, però que el senyor ha de fer portar els arbres fins al molí (A. P. Viladrau, Notarials 3)

D'aquest estil es troben altres documents a l'Arxiu Parroquial de Viladrau, els quals revelen la importància que es donava a la fusta i als arbres i que l'hereu de la Vila ja tenia una cura especial del bosc montsenyenc, puix que el 1447 en Joan Vila, hereu del mas Vila, consta com a *forester* mot que equival al modern *forestal* o responsable del bosc, pel senyor Arnau de Vilademany i de Blanes.

De la importància del bosc del Montseny n'és testimoni un procés de 1612 contra el bandoler Francesc Badia, àlies *L'Escrivà*, que explica que Francesc Graell, jutge i assessor de la baronia de Taradell i Viladrau, vers el 15 de setembre va perseguir el bandoler fins a «l'Avetada, bosch molt espés de hont tallen los arbres per las galeras que se fan a Barcelona» (Arx. Vegueria Vic, Processos Criminals 1612).